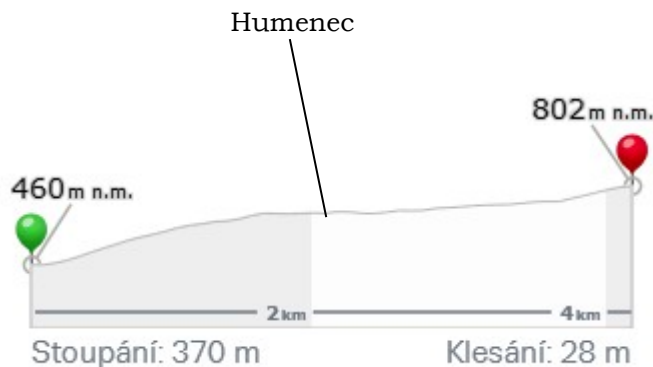

PORTÁŠSKÝM CHODNÍKEM (červená)

Valašská Bystřice, kostel
Pod Ptáčnicí

?m
805m

0 km
4,5 km

START

Valašská Bystřice
BUS zastávka Valašská Bystřice, kostel

CÍL

rozcestí Pod Ptáčnicí

Tyto údaje od Mapy.cz mohou být nepřesné.

TURISTICKÉ INFORMACE

Valašská Bystřice je rozlohou jedna z největších obcí v ČR a její katastr má velmi členitý terén, proto vznikla teprve v polovině 17.stol. z dřívějších pasekářských usedlostí. Jméno jí dala říčka Bystrice. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1651, kdy hrabě ze Žerotína založil gruntovní knihy obce nazývané Randýskova Bystřice podle jejího prvního fojta. Název se pak časem měnil na Novou Bystřici, Hrubou Bystřici, Velkou Bystřici a od roku 1923 Valašská Bystřice. Prvními obyvateli byli lesní dělníci, kteří zde těžili dřevo pro sklárny a na odlesněných pasekách si stavěli chudá obydlí. Zúrodnovali kamenitou půdu, pásli ovce a vyráběli proslulé dřevěné nádoby, nářadí a hračky. Zvláštností byly především hračky barvené tzv. čazením, které Bystřičané úspěšně exportovali i do Pruska a Vídně. Až do zániku feudalismu přináležela Bystřice k rožnovskému panství. Pro svou chudobu byla známá vystěhovalectvím a za třicetileté války se na jejím tehdy ještě řídko osídleném katastru ukrývali valašští vzbouřenci. Za působení jednoho z prvních fojtů z rodu Křenků se zaznamenává na svou dobu obrovský rozvoj obce. V roce 1848 zde vypukla kvůli velké neúrodě epidemie tyfu, což zavedlo podnět ke zbudování nového hřbitova, fungujícího do současnosti. Koncem 2.sv. války prošla obcí fronta, osvobozena byla 5.5. 1945. V katastru Valašské Bystřice nenajdete mnoho památek. Na vrcholu Zvonový stojí dřevěná zvonice z konce 17.stol., na Dílech se nachází kaplička, blíže k centru památník padlým ve světových válkách (1938), kostel a kamenné náhrobky portášů z 18.stol.

Start červené trasy je situován v centru Val. Bystřice kousek od kostela. Dostanete se sem busem z Rožnova nebo přes Malou Bystřici. Ještě než ale vyrazíte, zajděte se podívat k baroknímu **kostelu Nanebevzetí Panny Marie**, jenž byl postaven v letech 1772-1779. Kostelu předcházela kaple, postavená v 60.letech 18.stol. fojtem Jiřím Křenkem, jehož syn Jiří se spolu s hrabětem Michalem Žerotínem zasloužil o zbudování dnešního kostela. Stavbu chrámu vedl a prováděl stavitel František Tahlerr z Fulneku. Jeho plánované vysvěcení však zkomplikovala bouře, jež způsobila rozvodnění říčky Bystrice a následné zaplavení kostela, který tak musel být svěcen až v náhradním termínu. V roce 1843 byla při kostele zřízena i fara. Kostelní zvony byly opakovaně zrekvírovány během světových válek, od roku 1973 tu však visí tři zvony nové (530kg, 300kg a 214kg).

Před kostelem, na místě starého zrušeného hřbitova, rostou dvě lípy, vysazené na jaře 1919 u příležitosti oslav osamostatnění Československa. Pod nimi se nachází hroby s barokními **náhrobky portášů** Jiřího a Ondřeje Křenkových. Oba jsou chráněny státem jako kulturní památka. Hroby mají podobu dvou kamenných sarkofágů s vytesanými kříži a nápisy o pochovaných osobách. Před nimi stojí také kamenné pískovcové desky asi 15cm silné, opracované v barokním slohu, na jejichž vrcholku jsou umístěny lebky na zkřížených kostech. V lebkách jsou zasazeny železné kříže. V pravém hrobě je pochován otec stavitele kostela, bystričský fojt a portášský velitel Jiří Křenek (1721-1791), vedle něj nalevo je pochován jeho syn, portášský desátník a kovář Ondřej Křenek. Rodina Křenků se do historie obce vtiska nesmazatelnou měrou. Fojt Jiří Křenek (otec) se zapojil do již existující struktury sboru valašských portášů a zřídil v roce 1766 portášskou stanici přímo ve Velké Bystřici. Velitelem portášů byl pak celých 26 let a přivedl je k vrcholnému období činnosti. Po smrti Jiřího Křenka se stal velitelem sboru jeho syn Jan, který zde sloužil 50 let, z toho velitelem byl 27 let (1791-1818). Z důvodu četných stížností a nadměrného pití alkoholu byl však zbaven velitelství a na jeho místo nastoupil jeho mladší bratr Michal. Hodnotící zpráva Michala Křenka z roku 1828 ukazuje na stále ještě četné úspěchy portášů při potírání zločinnosti, ale s úspěchy jeho otce to již nelze srovnat.

Portáši byli strážci hor, sbor Valachů určený k ochraně zemských hranic s Uherským královstvím. Slovo „portáš“ je odvozeno pravděpodobně z latinského „porta“ (brána) nebo z maďarského „portyáz“ (strážce brány). Těmito branami se rozuměly průsmyky, kterými docházelo k vpádům nepřátel na Moravu. Hlavní výzbrojí portášů byla ručnice zvaná těšinka s prodlouženou hlavní umístěná na zádech, za řemenem nosili 1-2 pistole, za širokým opaskem nůž a sklenku na pití, v ruce drželi valašku (lehká sekera zvaná též obušek) s topůrkem dlouhým až po prsa, krátkou šavli a přes rameno mošnu na chleba. V ní nebo ve zvláštní kabele mívali provazy. Dále s sebou nosili čutoru, provaz s olovenou koulí na konci, jenž sloužil při chytání zločinců jako laso (k tomu byli speciálně cvičeni), a pak také toulec na prach a olovo. Oblečení bývali v obyčejných valašských krojích. Odznaky hodnosti nepoužívali, protože se navzájem znali. Hlavní funkcí portášů bylo zamezovat šíření zločinnosti a zbojnictví (lupičství), v dobách klidu se zaměřovali na všeobecný dohled, upozorňovali na možnosti vzniku požáru v chalupách, podíleli se na likvidaci obávaného medvěda či smečky vlků, později též chytali dezertéry, případně fungovali jako doprovod vojáků do války. Prapůvod vzniku portášského sboru hledejte na konci roku 1620, kdy se Valaši po bitvě na Bílé hoře vzbouřili proti Habsburkům a násilné rekatolizaci. Jejich povstání trvalo s přestávkami do roku 1644, kdy bylo krvavě potlačeno. Během nepokojů docházelo často ke krádežím a vraždám, navíc na Moravu vpadli Turci a Tataři, které posléze vystřídali uherští povstalci, mor a po roce 1700 sem pronikali také kuruci (maďarští povstalci). Celková situace v moravském pohraničí přiměla císaře Ferdinanda III. Habsburského, aby dne 31.3. 1638 nařídil najmutí ochranného sboru „věrných Valachů“ za účelem lepší ochrany zemské hranice a horských průsmyků, u nichž se předpokládalo, že by mohli v okolí svého bydliště potírat kriminalitu podstatně účinněji než vojsko. Bylo vybráno 100 silných spolehlivých mužů katolické víry. Tito Valaši se stali jakýmsi národními četníky, využívanými ale i proti vlastním lidem k likvidaci lidových povstání či zbojníků jánošíkovského typu (jako byl zbojník Ondráš Fuciman z Janovic). Prímým nadřízeným sboru „věrných Valachů“ byl sám císař, což poukazuje na jejich strategickou důležitost. Verbování do císařské služby však neprobíhalo úplně v klidu. Kupříkladu v roce 1642 valašští povstalci zrádcům vyhrožovali, že odvetou zničí všechny jejich majetky. Odvedencům navíc nedůvěřovali ani jejich nadřízení, nebyly finance na jejich vyzbrojení, natož na slibované žoldy. Stávaly se případy, že někteří muži sbíhali ze služby a někteří odešli na vlastní žádost. Za účast na valašských povstáních při švédském vpádu na Moravu bylo rovněž 12 mužů ze služby vyloučeno pod pohrůzkou smrti. Ti „věrní“ se ale mezi lety 1643-1644 významně podíleli na potlačení povstání na Vsetínsku a uklidňovali rozjitřenou situaci v oblasti. Najímání lidí do sboru bylo obnoveno v roce 1644, kdy byl jejich stav doplňován i z řad chycených zbojníků, pokud dostali milost. Na rozdíl od obyčejných Valachů nosili vysoké kožené boty (ne krpce), měli bílé huněné nohavice a černé bruncluky, ve svátek nosili nohavice černé a zelenou župicu, na hlavě vysoký klobouk se širokou střechou (nebo nic). V roce 1655 se poprvé objevuje označení sboru jako Portowny, od počátku 18.stol. jsou pak tato označení vytlačena slovem Portatschen (portáši). Jen pro zajímavost, plného personálního stavu (100 mužů) dosáhl sbor v roce 1657, ale až v roce 1663 se v análech objevuje jméno prvního známého velitele „věrných Valachů“, hauptmanna Jana Maniaka. Portáši byli svoláváni vždy při vzniku hrozby zvýšené kriminality, po zklidnění situace je císař opět rozpustil. Nakonec v roce 1667 přehodil rozhodovací pravomoc na Moravský zemský sněm, který portáše svolával a rozpouštěl až do roku 1717, kdy bylo rozhodnuto, že budou fungovat jako stálý bezpečnostní sbor. Od roku 1678 opět zahrozilo ze strany Uherska nebezpečí, proto správci příhraničních hejtmanství vytipovali valašské vesnice k naverbování až 400 portášů. Ukázalo se, že nejvíc jich je v okolí Valašského Meziříčí, u Rusavy, něco u Chomýže, na Novojičínsku se zmiňují pouze 2 chudé horské vesnice vylidněné po valašských povstáních a majitel hukvaldského panství vzkázal, že u něj ne všechny obce lze považovat za valašské, pouze Velké Kunčice, Čeladnou, Lichnov a Kozlov. Uherští povstalci však zůstali rádit na svém území a ve zbrani tak zůstalo jen 173 Valachů. Kdyby se udál nepřátelský vpád, měli na Radhošti zapálit hranici. O 2 roky později vypadli Uhři na Valašsko v oblasti Brumova a zajížděli až do Frenštátu a do Frýdku. Valaši to jako obvykle zvládli, ale po mnoha tahanicích se moravští stavové rozhodli v roce 1700 navýšit spíše počty vojsk. Sbor portášů zasahoval pouze účelově, od roku 1707 ovšem zaznamenává úspěchy, to když vojenské oddíly uprchly před zuřivými uherskými povstalci a nechali východní část země velmi zpusťošit. Portášský sbor pod velením fojta Pavla Majera z Hutiska naštěstí celou situaci ošěfoval a nakonec Uhry vyhnal. Podobně zatočili o 3 roky později i s rotou zlodějů dobytka loupežníka Lájoše, s nimiž vojáci nezmohli vůbec nic. 3.4. 1717 udělil císař Leopold I. Habsburský souhlas s ustavením řádného sboru zemských portovních v počtu 60 mužů. V čele sboru stál poručík a v čele každého desátnictva jeho zástupce desátník. Portáši procházeli své úseky, pátrali po podezřelých osobách a zlodějích, chytali je buď sami, nebo pomocí vojenských posádek. Každému desátnictvu příslušela stanice, na níž bylo vždy 5 mužů ve službě a 5 zbývajících vykonávalo dohled doma v obci (např. na trhu). Po uplynutí měsíce se vždy vystřídali. Ti, co zůstali doma, museli ale i tak být neustále v pohotovosti. Ke služebním úkonům je svolával velitel, který zároveň kontroloval jejich službu a chování. Během služby portáši přespávali v panských budovách, dědinách či v tzv. čartákoch, což byly dřevěné boudy umístěné na kopcích. Portášské stanice byly rozmístěny podél moravsko-uherských hranic od Hodonína po Jablunkov, v beskydské oblasti to bylo např. v Hošťálkové, v Lidečku, ve Všemině, Novém Hrozenkově, v Halenkově a Ratiboři. V roce 1720 se ve výkazu mužstva prvně objevují lokace na Hutisku, Rusavě a v Čeladně. Čeladná je jedinou obcí, kde sídlilo desátnictvo nepřetržitě až do roku 1830, jinak se počty desátnictev i lokace stanic proměňovaly. Portáši se pohybovali i v jiných krajích, když naháněli, zatýkali, předváděli provinilce a zločince do zemských či vrchnostenských žalářů. Sloužili vlastně po celé Moravě. Zločince, který se vzpouzel, mohli i zabít. Za to portáš odpovídal jen svým nadřízeným, ne soudu. V roce 1739

byli portáši povoláni ke službě při uzavření hranic, když se z Uher šířil dobytčí mor. Opatření proti moru bylo velmi přísné – když někdo neuposlechl stráž na troje zavolání, mohl být okamžitě zastřelen. Část portášů se začala později specializovat také na pašeráky tabáku a soli, na jejichž prodej mělo monopol císařství. V tomto období vzniká právě portášská stanice ve Valašské Bystřici, v jejímž čele a v čele všech portášů stanuli schopný otec a synové Křenkovi. Jiří Křenek popisuje velké úspěchy čeladenského desátnictva při chytání zlodějí dobytka a koní, označuje také příhraniční teritorium Čeladné za nejhorší ze všech oblastí, jelikož zde museli vypomáhat portáši i z jiných desátnictev. V Čeladné zároveň mezi lety 1806-1830 působil legendární portáš Jan Stavinoha z Velkých Karlovic, jehož si vybral Mikoláš Aleš pro výzdobu turistické jídelny Libušin na Pustevnách a postavil ho do opozice proti Ondrášovi, Jurášovi a Jánošíkovi. Organizačně však Jan Stavinoha příliš schopný nebyl, což se projevilo na snížení počtu posádky. Podobně se se stárnutím aktivních členů potýkaly i ostatní lokace. Mladší portáši odcházeli za lepší službou u pohraniční stráže a akceschopnost i pověst dříve uznávaného sboru tak prudce upadala. V roce 1829 bylo započato s úkony vedoucími k definitivnímu rozpuštění sboru portášů, což se stalo dne 31.10. 1830. O 20 let později byla zrušena i celní hranice mezi Rakouskem a Uhry a byl rozpuštěn též sbor tzv. grenců.

Jeden z portášských chodníků vede z Valašské Bystřice na hlavní hřeben Vsetínských Beskyd. Začíná v centru obce rozcestníkem bez jmenné tabulky – v mapě je označen jako **Valašská Bystřice, kostel**. První červená šipka ukazuje na Házovické díly (3km) a Rožnov p.R. (7,5km), druhá pod Ptáčnicí (4,5km). Směrem na Ptáčnici se vydejte. Asfaltová silnice vede maličko z kopce k mostu přes **říčku Bystřici**, která pramení pod Vsackou Tanečnicí v nadmořské výšce cca 850m, od pramene po soutok se Vsetínskou Bečvou má délku 16,5km a odvodňuje oblast o ploše 64 km².

Hned za mostem počíná cesta zhurta stoupat a klikatí se mezi řidnoucí zástavbou rodinných domů do úbočí kopce Bůřov (660m). Otočíte-li se, budete pozvolna rozeznávat střed obce či silničku zařezanou se mezi kopci Kykula (679m) a Polomec (608m). Ve chvíli, kdy po své levé ruce spatříte sjezdovku ski areálu Bůřov, stojí za to se znova otočit, neboť zpoza Polomce začíná vyčuhovat nízký obydlý hřbítek pod Spinou a za ním typická hrboilatá silueta Veřovických vrchů. Později se na východní straně objeví také oblast Zvonového (744m). Katastr Bystřice je vskutku členitý a při pohledu z nízkých poloh jednotlivé horské útvary téměř splývají.

Stoupání se blíže k horní stanici sjezdovky mění na střední a i výhled je zde čistější. Sjezdovka klesá z osady Bůřov jakoby do centra u základní školy. Vidíte, že údolí pokračuje proti proudu řeky Bystrice a z něj na obě strany vystupují malé vedlejší hřebínky spojené do dvou hřbetů, které vzadu utvářejí podkovu. Pravou stranu údolí modeluje několik výběžků, jež vyřezaly potoky do úbočí Humence a Hrňové. Moc tu toho ale vidět není, protože stoupáte do svahu paralelně s nimi. Na levé straně to jsou 3-4 výběžky. Přimo nad základní školou se zvedá Kykula (679m), za ní se natěsno tiskne bezejmenná (668m) s rozsáhlou osadou přes celou hřbetní partii, za ní následuje rozdvojený Činov (793m) a zcela vzadu uzavírají údolí Herálky (891m), Kyčera (772m) a Tanečnice (912m) řečená Vsacká. Vstoupíte-li poté na sjezdovku, spatříte hlavní silnici na Rožnov, Polomec (608m), v klínu lokalitu Hlaváčky a ve stejné linii s ní o několik kilometrů dále sedlo Pindula s výstupkem vrchu Chumchálky (633m), jenž spolu s prudkými svahy Velké Polany (981m) a Kyčery (875m) jakoby vytváří písmeno „W“. Je vidět předvrchol Černá hora (891m) i Radhošť (1129m) s kaplí a vysílačem na vrchlíku. Od zmiňované Kyčery (772m) se kupí jednotlivé vršky Veřovických vrchů, z nichž ten nejvyšší, Velký Javorník (917m) má na své špici trčící rozhlednu a je řazen hned za Kyčerou. Následují Kamenárka (862m), Dlouhá (859m), Krátká (767m), bezejmenný (768m), Huštýn (747m), Trojačka (709m) a za zaclánějším stromem se schovává Oprchlice (639m).

Zvolna stoupáte koridorem stromů do sedla mezi Bůřovem (660m) a Humencem (736m), kde bez jakéhokoliv rozcestníku odbočuje z malé křižovatky silnička se žlutou značkou. Ta míří k cca 550m vzdálené rozhledně Bůřov. Vy ale pokračujete rovně a za moderní roubenkou se zjevně novou soukromou zvonici přestoupíte z asfaltu na šotolinu. Začnete stoupat po vyježděných kolejkách středně vzhůru k lesu, překonáte pahrbek (687m), za nímž terén zvolní a širokou lesní cestou dojdete do sedla s malou osadou Humenec. Je to tu téměř jako na samotě. Ostatně až do konce 2.sv. války žila naprostá většina obyvatel Valašské Bystřice právě v takových podobných domácích rozprostřených rovnoměrně po úzkých údolích, svazích i hřebenech kopců. Ve 2.pol. 20.stol. došlo k vysídlování odlehlých částí obce a k soustředění osídlení podél hlavních vodních toků, nicméně řada samot je trvale osídlena doposud.

Ze sedla lze po pravé straně zahlédnout fragment sousedního lesnatého hřebene s Prostředním vrchem (744m), zatímco nalevo se přes horskou louku otevírá nádherné výhledové místo. Jen asi 500m odtud vzdušnou čarou stojí na druhém výběžku téhož kopce typická valašská dřevjanka, v druhé řadě za ní se rozkládá hřbet Kykuly (679m) s Házovickými díly (704m) a v třetí řadě, výrazně vzdálenější, stojí pohoří Moravskoslezských Beskyd. Konkrétně jsou to zleva Veřovické vrchy od Krátké (767m) po Kyčeru (772m), sedlo Pindula a vrch Chumchálky (633m), kompletní Radhošť (1129m) od Černé hory (891m) přes hřebenový vrchol Radegast (1106m) po Tanečnici (1084m) a za ní shluk Čertova mlýna (1206m) s Kněhyní (1257m). Bystrému oku neunikne ani dílek Ondřejníka (964m), malou částí vystupující přímo za Pindulou. Komu to není jasné, ten si to může přecíst na zdejší panoramatické mapě Klubu českých turistů.

Uježděná lesní cesta stoupá mírně po vrstevnici Humence (736m), klikatí se a náhle přichází k upravené **studánce Heryanka**, zvané též U Humenca. Kromě pramene tu najdete kryté a nekryté odpočívadlo. Ještě

chvíli lesem a doberete se na hřeben s větším zastřešeným odpočívadlem. Následuje rovinnatý úsek lesem, krátký stoupák, jenž se nakrátko spojí s úboční lesní asfaltkou, po ní se vydáte doleva a za okamžik odbočíte znova na šotolinu. Posledními cca 520m středního stoupání svoji túru dorazíte. V cíli vás čeká separovaná červená cedulka s šipkou, podle níž jste ušli 4,5km a opodál na normálním rozcestníku **Pod Ptáčnicí (805m)** se dozvíte, že odtud pokračuje žlutá značka 6,5km k přehradě Bystřička a 0,5km na Ptáčnici. Že by pokračovala až pod Vsacký Cáb (2km), to už je bohužel zastaralé info.